

BESZÁMOLÓK

SZEMLEK

REFERÁTUMOK

PÁLYÁZAT

Tájékoztató a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiuma által 1996-ban kiírt pályázatok eredményéről

A Könyvtári Szakmai Kollégium 1996. október 31.–november 1-jei ülésén elbírálta a „Fókuszban a könyvtár” című speciális pályázatra, valamint a CD-ROM típusú dokumentumok és a használatukhoz szükséges berendezések beszerzésére kiírt pályázatra beérkezett kérelmeket. Az elbírálás szempontjainak kialakításában kikérte a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, valamint a Könyvtári és Informatikai Kamara különféle szervezeteinek véleményét.

A *Fókuszban a könyvtár* című pályázatra 474 pályázat érkezett be, közülük a kollégium 345 pályázó számra ítelt meg vissza nem térítendő támogatásként 152 450 000 Ft-ot.

A pályázatokat hét témakörben írták ki.

I. Könyvtári ellátórendszerek kialakítása és megerősítése

A témakör keretében a kollégium arra kívánta ösztönözni a kisebb települések önállóan életképtelen könyvtárait, hogy csatlakozzanak egy-egy nagyobb, általában a városi könyvtár által működtetett ellátórendszerhez. A témakörre 84 pályázat érkezett 125 millió forintos támogatási igénnyel. A kollégium 62 pályázónak közel 69 millió forintot ítelt meg főként könyvbeszerzésre, illetve szállítóeszközre és távkapcsolatokra.

II. Egyetemi és főiskolai hallgatók ellátásához megyei és városi könyvtárakban

A felsőoktatás infrastrukturális beruházásainak elmaradása egyre nagyobb terhet ró a közművelődési könyvtárakra. Ennek kompenzálására – az alapvető kézikönyvek és a szakirodalom

többspéldányainak beszerzésére – az előírányzott 53 millió forint támogatásra 99 könyvtár pályázott, közülük 68 kapott 32 millió forintot.

III. Telekommunikációs kapcsolatok megteremtése

A könyvtárhasználók fontos érdeke a rendszeres kapcsolatok kiépítése információk továbbítására, fogadására és tárolására. 220 könyvtár pályázott 138 millió forintos igénnyel telekommunikációs berendezések és számítógépek beszerzésére. A kollégium az eredetileg erre a témakörre szánt 20 milliós keretet 29 millióra emelte, de így is csak 169 községi és városi könyvtárnak tudott egyenként 150-200 ezer forintot juttatni a fogadóképesség elemi feltételeinek megteremtésére.

IV. A társadalom könyvtárképeének formálása

Az állampolgárok jó része még mindig nincs tisztában azzal, mire való a könyvtár, pedig a korszerű könyvtár az emberek mindennapi létszükségleteit kívánja szolgálni. A könyvtárosok állandó feladata, hogy felhívják a lakosság figyelmét a könyvtárhasználat előnyeire. 34 pályázó 12 millió forint értékben kért támogatást ilyen célú programokra, közülük harmincan kaptak összesen 6 milliót. Ebből a keretből támogatta a kollégium – másokkal együtt – a Bartók Rádió 1996. október 26-i műsorát, amelyet a könyvtárügynek szentelt.

V. Retrospektív katalógusinverzió

A nagy egyetemi és országos szakkönyvtárak katalógusainak számítógépre vitele közös érdeke valamennyi könyvtárnak, mivel ez alapfeltétele az

információáramlás és a dokumentumellátás felgyorsításának. Ebben a témakörben 5 könyvtár kapott 2-2 millió forintot.

VI. A könyvtárközi kölcsönzés támogatása

Erre a célra 4 könyvtár kapott 3,7 millió forintot.

VII. Részvétel a nemzetközi együttműködésben

Hazánk mindig is rá volt utalva a nemzetközi könyvtári együttműködésre, mivel saját határain belül nem képes kielégíteni a kutatás, fejlesztés, gazdaság, kultúra stb. információs igényeit. A külföldi kapcsolatok ápolására, illetve fejlesztésére 23 könyvtár kért 16 millió forintot, közülük 7 jutott közel 2 millió forinthez.

A CD-ROM típusú dokumentumok és használatukhoz szükséges berendezések beszerzése

sére kiírt pályázatra 140 könyvtár adta be igényét, közülük 40 részesült egyenként 250 ezer forintos támogatásban. A pályázatban feltétel volt, hogy a nyerteseknek saját erőforrásból legalább 150 ezer forintot kell ugyanerre a célra fordítaniuk, és az elkölthető 400 ezer forintból legfeljebb 100 ezret tehet ki a berendezésre fordított összeg.

Bár a pályázatok eredményei csak 1997-ben fognak megmutatkozni, a kollégium meggyőződése, hogy a Nemzeti Kulturális Alap Bizottsága által biztosított külön támogatás jelentékenyen hozzájárul a hazai könyvtárügy korszerűsítéséhez.

Részletesebb információ: *Nemzeti Kulturális Alap Hírlevele*, 20. sz. 1996. november 28. p. 511-538.

V. P. É.

A folyóiratok lemondása és a könyvtárközi kölcsönzés közötti összefüggés

Az 1980-as évekig az egyetemi oktatók és kutatók elvárták, hogy könyvtárjukban meglegyenek a számukra szükséges könyvek és folyóiratok. A könyvtárosok ennek az igénynek főleg beszerzéssel tettek eleget, esetenként a könyvtárközi kölcsönzésre támaszkodva. Ezek az idők elmúltak. Az 1980-as években a gazdasági tényezők és a kialakult finanszírozási gyakorlat következtében az egyes egyetemeken költségvetési hiányok keletkeztek. Mindenki előtt világossá vált – kivéve a legnaivabbakat –, hogy a könyvtárak a jövőben nem tudnak mindent megvásárolni, amit használóik kívánnak. Az 1990-es években végre a könyvtárosok is elfogadták a végtelen ismeretek és a véges költségvetés realitását. A *Southern Illinois University at Carbondale (SIUC)* készített egy felmérést, amely az 1990-ben lemondott folyóiratok hiányának hatását vizsgálta négy év elteltével.

Az 1980-as évek gazdasági válságának oka a könyvtárat fenntartó szervezetek pénzügyi kereteinek csökkentése, a könyvtári anyagok árának az inflációnál nagyobb mértékű növekedése és a valutaárfolyamok kiszámíthatatlansága volt. Ugyan ebben az időben fejlődött ki a korszerű információs technológia, ami megnövelte a könyvtárak jelentőségét az oktatásban, a kutatásban, az irányításban. A felsőoktatási és tudományos könyvtárakban különösen nagy feszültséget keltett az egymással ellentétes erők hatása. A könyvtárosoknak meg kellett szokniuk, hogy költségvetésüket időnként csökkentik, és szerényebb keretek között kell gazdálkodniuk. Elsőként általában a monográfiák beszerzését fogták vissza, feltételezve, hogy egy

monografikus mű később is megvehető, míg az évek óta járó folyóiratokban keletkező kiesések nem pótolhatók. A költségvetési keretek csökkenésével azonban a folyóiratok és a folyamatos megrendelések (standing orders) visszafogása is sorra került. A jelenség folyóiratválság néven vált ismertté, amikor a könyvtárak országos méretekben is csökkentették a drága tudományos folyóiratok előfizetését.

A helyzetet az ARL (Association of Research Libraries = Tudományos Könyvtárak Egyesülete) 1993–1994. évi statisztikája jellemzi a legjobban, amelyet a tagkönyvtárakban végzett felmérés alapján állítottak össze. 1986–1990 között a folyóiratok előfizetésére fordított összeg 52%-kal, 1990–1994 között újabb 63%-kal nőtt, miközben a folyóirat-vásárlások 4%-kal csökkentek. A könyvtárak költségvetése 244%-kal lett nagyobb 1981-hez képest, míg az állomány mindössze 12%-kal. A folyóiratok ára átlag 105%-kal nőtt.

Amikor a könyvtárak elkezdtek lemondani a folyóiratokat, más módszerek után kellett nézniük, hogy a folyóiratcikkre iránti igényeket ki tudják elégíteni. Az első, kézenfekvő módszer a könyvtárközi kölcsönzés volt. Egy ARL-jelentés szerint 1981–1992 között a kérések száma 108%-kal emelkedett, a kölcsönzéseké pedig 52%-kal. Mivel a lemondások a kölcsönadó könyvtárakat ugyanúgy érintették, mint a kölcsönvevőket, újabb módszereket kellett keresni. Ilyen volt: a cikkek megvásárlása a dokumentumellátó szolgáltatóktól, a folyóiratok teljes szövegű formátumban való megvétele, és elektronikus változatának Interneten való elérése.